

POSTANOWIENIE

14 listopada 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Roman Trzaskowski

na posiedzeniu niejawnym 14 listopada 2023 r. w Warszawie
w sprawie z powództwa M.K. i D.K.
przeciwko Bank spółce akcyjnej w W.
o zapłatę,
na skutek skargi kasacyjnej Bank spółki akcyjnej w W.
od wyroku Sądu Okręgowego w Łodzi
z 27 kwietnia 2022 r., III Ca 657/21,

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;**
- 2. zasądza od pozwanego na rzecz powodów tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego 2 700 (dwa tysiące siedemset) zł z odsetkami wynikającymi z art. 98 § 1¹ k.p.c. za czas po upływie tygodnia od dnia doręczenia orzeczenia zobowiązanemu do dnia zapłaty.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 27 kwietnia 2022 r. Sąd Okręgowy w Łodzi w punkcie pierwszym (1) oddalił apelację pozwanego Banku od wyroku Sądu Rejonowego dla Łodzi - Śródmieścia w Łodzi z dnia 30 grudnia 2020 r., ustalającego nieważność bliżej oznaczonej umowy kredytu hipotecznego waloryzowanego kursem CHF, zasądzającego od pozwanego na rzecz powodów kwotę 157.624,94 zł z bliżej oznaczonymi odsetkami i rozstrzygającego o kosztach postępowania pierwszoinstancyjnego, a w punkcie drugim (2) orzekł o kosztach postępowania apelacyjnego.

W skardze kasacyjnej, w uzasadnieniu wniosku o jej przyjęcie do rozpoznania, pozwany wskazał przyczynę kasacyjną określoną w art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. Jego zdaniem w sprawie wystąpiły istotne zagadnienia prawne wyrażające się w następujących pytaniach:

1) Czy wobec motywów uzasadnienia uchwały Sądu Najwyższego z dnia 07 maja 2021 r., podjętej w sprawie III CZP 6/21, obszernie nawiązujących do bezskuteczności (nieważności) umowy, w okolicznościach, w których kredytobiorca żąda uznania postanowień umowy o kredyt waloryzowany za bezskuteczne i nie potwierdzi wiążącego dla kredytobiorcy charakteru kwestionowanych postanowień umownych (nie wyrazi na nie świadomej i wolnej zgody), na gruncie regulacji zawartej w art. 385¹ § 1 i § 2 kodeksu cywilnego uzasadnione jest przyjmowanie każdorazowo, wskutek samego żądania unieważnienia umowy o kredyt waloryzowany (indeksowany) kursem waluty obcej skutku w postaci trwałej bezskuteczności umowy *ex tunc*, równoważnego z jej nieważnością, względnie jej nieważności, niezależnie od dokonania przez Sąd oceny, czy wdrożenie tak daleko idącego skutku jest niezbędne, aby w ramach ochrony kredytobiorcy konsumenta w relacji z bankiem jako przedsiębiorcą doszło do przywrócenia niezasadnie zaburzonej równowagi kontraktowej?

2) Czy w świetle art. 385¹ § 1 i § 2 i zwłaszcza § 3 w związku z art. 65 § 2 k.c. i z art. 56 k.c. w sytuacji stwierdzenia przez Sąd bezskuteczności postanowienia, z jakiego wynika, że waloryzacja kredytu (przeliczenia kwoty

kredytu ze złotych polskich na walutę według kursu kupna waluty obcej z tabeli kursowej banku) i spłata rat kapitałowo-odsetkowych następuje w złotych polskich po przeliczeniu według kursu sprzedaży waluty obcej z tabeli kursowej banku, umowa wiąże strony w pozostałym zakresie także w zakresie postanowień: a) postanowienia wyrażającego wolę stron waloryzowania kredytu kursem waluty obcej, definiującego kluczowe dla stron założenia umowy (tj. spełniającego warunki do uznania za *accidentalia negotii*), tj. zgodną wolę stron co do waloryzowania kredytu kursem waluty, oraz co do waluty waloryzacji; b) postanowienia określającego kwotę kredytu wyrażoną w walucie waloryzacji, jaka to kwota odpowiadająca przeliczonej ze złotych polskich na walutę waloryzacji kwocie kredytu, została wprost wpisana do umowy, znana była kredytobiorcy na dzień zawarcia umowy i objętą zgodną wolą stron co do jej wysokości określając tym samym wysokość zobowiązania kredytobiorcy do spłaty na dzień wskazany w umowie, co najmniej w tej wysokości.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Z art. 398¹ § 1 k.p.c. wynika, że skarga kasacyjna przysługuje co do zasady od prawomocnych orzeczeń sądów drugiej instancji, a więc orzeczeń wieńczących dwuinstancyjne postępowanie sądowe, w którym sądy obu instancji dysponują pełną kognicją w zakresie faktów i dowodów. Jednakże zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania tylko wtedy, gdy w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. W zamyśle ustawodawcy skarga kasacyjna stanowi zatem nadzwyczajny środek zaskarżenia, którego rozpoznanie przez Sąd Najwyższy musi być uzasadnione względami o szczególnej doniosłości, wykraczającymi poza indywidualny interes skarżącego, a mającymi swoje źródło w interesie publicznym, w szczególności przez zapewnienie jednolitej wykładni i stosowania prawa. Wyłączną podstawą oceny pod kątem przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania są wskazane w niej przyczyny kasacyjne wraz z uzasadnieniem (art. 398⁴ § 2 k.p.c.).

Zgodnie z utrwalonym stanowiskiem Sądu Najwyższego, skarżący, który jako uzasadnienie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania wskazał przyczynę określoną w art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c., powinien odpowiednio sformułować zagadnienie prawne, wskazać przepisy prawa, na których tle zagadnienie się wyłoniło oraz przedstawić argumentację jurydyczną uzasadniającą możliwość rozbieżnych ocen prawnych oraz świadczącą o istotności tego zagadnienia (zob. np. postanowienia Sądu Najwyższego: z 10 maja 2001 r., II CZ 35/01, OSNC 2002, Nr 1, poz. 11; z 2 grudnia 2014 r., II CSK 376/14, niepubl.; z 9 kwietnia 2015 r., V CSK 547/14, niepubl.). Zagadnienie jest istotne, jeżeli jego rozstrzygnięcie ma znaczenie dla ukierunkowania praktyki sądowej i rozstrzygnięcia sprawy, w której zagadnienie powstało (zob. np. postanowienie Sądu Najwyższego z 18 września 2012 r., II CSK 180/12, niepubl. oraz z 2 grudnia 2014 r., II CSK 376/14, niepubl.), wywołuje poważne wątpliwości, a zarazem nie było dotychczas rozstrzygnięte w judykaturze albo dotychczasowe orzecznictwo wymaga zmiany (zob. np. postanowienie Sądu Najwyższego z 24 sierpnia 2016 r., II CSK 94/16, niepubl.).

Zagadnienia prawne sformułowane przez pozwanego nie czynią zadość wskazanym wymaganiom, gdyż zostały już wystarczająco wyjaśnione w dotychczasowym orzecznictwie.

Sąd Najwyższy wyjaśniał już wielokrotnie, jakie znaczenie dla możliwości dalszego obowiązywania umowy po usunięciu z niej niedozwolonego postanowienia umownego ma wola konsumenta, wskazując najpierw, że abuzywność klauzuli może prowadzić do upadku całej umowy, jeżeli bez tej klauzuli obowiązywanie umowy jest prawnie niemożliwe w świetle prawa krajowego, przy czym decydujące jest podejście obiektywne, wykluczające dopuszczalność uznania sytuacji jednej ze stron umowy za kryterium rozstrzygające o dalszym losie umowy (por. w szczególności wyroki Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, Glosa 2020, nr 4, s. 67 i n. i z dnia 8 marca 2023 r., II CSKP 617/22, niepubl. oraz uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego - zasada prawna - z dnia 7 maja 2021 r., III CZP 6/21 i tam przywoływane orzecznictwo; por. też np. wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 15 marca 2012 r., C-453/10, Jana Pereničova, pkt 33-34, z dnia 14 marca 2019 r., C-118/17, Zsuzsanna

Dunai, pkt 40, 51, z dnia 26 marca 2019 r., C-70/17 i C-179, Abanca Corporación Bancaria, pkt 57, z dnia 3 października 2019 r., C-260/18, Kamil Dziubak i Justyna Dziubak przeciwko Raiffeisen Bank International AG, pkt 39-41, z dnia 29 kwietnia 2021 r., C-19/20, I.W. i R.W., pkt 83, 89, z dnia 2 września 2021 r., C-932/19, JZ przeciwko OTP Jelzálogbank Zrt., OTP Bank Nyrt. I OTP Faktoring Követeléskezelő Zrt, pkt 49-50 oraz z dnia 8 września 2022 r., w połączonych sprawach C-80/21, C-81/21 i C-82/21, E.K. i in. przeciwko D.B.P., pkt 67, 74), a następnie - że sąd może podjąć środki zaradcze zmierzające do utrzymania umowy tylko pod warunkiem (jest to jeden z warunków), iż całkowity upadek umowy naraża konsumenta na „szczególnie niekorzystne konsekwencje”, w świetle okoliczności istniejących w czasie sporu lub możliwych wówczas do przewidzenia (por. wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 3 października 2019 r., C-260/18, Kamil Dziubak, pkt 51 oraz z dnia 8 września 2022 r., w połączonych sprawach C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 67), z uwzględnieniem rzeczywistych i bieżących interesów konsumenta i z zastrzeżeniem, że do celów tej oceny decydująca jest wola wyrażona przez konsumenta w tym względzie” (por. wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 3 października 2019 r. w sprawie C-260/18, Kamil Dziubak, pkt 55-56, z dnia 2 września 2021 r., C-932/19, OTP Jelzálogbank i in., pkt 48, z dnia 8 września 2022 r., w połączonych sprawach C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 74 oraz z dnia 16 marca 2023 r. w sprawie C-6/22, M.B.,U.B.,M.B. przeciwko X S.A. (M.B. i in.), pkt 43-45, teza; por. też postanowienie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 17 listopada 2021 r., C-655/20, Marc Gómez del Moral Guasch przeciwko Bankia SA, pkt 48-52; por. też wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 marca 2023 r., II CSKP 617/22, niepubl.); przy czym z orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej wynika też, że jeżeli sąd poinformował konsumenta w sposób obiektywny i wyczerpujący o skutkach prawnych oraz szczególnie szkodliwych skutkach ekonomicznych, jakie może mieć dla niego unieważnienie umowy, sąd ten nie może, po uwzględnieniu jego woli stwierdzenia nieważności umowy, sprzeciwić się zrzeczeniu się przez niego ochrony przyznanej im przez dyrektywę 93/13 (por. wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 8 września 2022 r., w połączonych sprawach C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 78 w związku z pkt

74-75 i z dnia 16 marca 2023 r. w sprawie C-6/22, M.B.,U.B.,M.B. przeciwko X S.A. (M.B. i in.), pkt 43, teza).

Przypisanie przez Sąd Najwyższy pierwszoplanowego znaczenia obiektywnej możliwości utrzymania umowy, a wtórnego – temu, czy konsument chce skorzystać z ochrony przed trwałą bezskutecznością (nieważnością) umowy, nie pozostawia pola do rozważań, czy upadek umowy jest niezbędny „aby w ramach ochrony kredytobiorcy konsumenta w relacji z bankiem jako przedsiębiorcą doszło do przywrócenia niezasadnie zaburzonej równowagi kontraktowej”.

Drugie z zagadnień dotyczy w istocie wpływu upadku niedozwolonych postanowień, w szczególności klauzul spreadowych na możliwość dalszego obowiązywania umowy. Zgodnie zaś z nowszym orzecznictwem Sądu Najwyższego – dostrzeżonym przez Sąd odwoławczy - bez abuzywnych klauzul przeliczeniowych (spreadowych) umowa kredytu indeksowanego nie może nadal obowiązywać, gdyż ich wyeliminowanie prowadzi do upadku klauzuli ryzyka walutowego, charakterystycznego dla umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej i uzasadniającego powiązanie stawki oprocentowania ze stawką LIBOR, co jest równoznaczne z tak daleko idącym przekształceniem umowy, iż należy ją uznać za umowę o odmiennej istocie i charakterze niż zamierzone przez strony, choćby nadal chodziło tu tylko o inny podtyp czy wariant umowy kredytu (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, z. B, poz. 20, z dnia 13 kwietnia 2022 r., II CSKP 15/22, niepubl., z dnia 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22 i II CSKP 382/22, niepubl., z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22, niepubl, z dnia 20 maja 2022 r., II CSKP 796/22, niepubl., z dnia 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22, niepubl., z dnia 26 stycznia 2023 r., II CSKP 722/22, niepubl., z dnia 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22, niepubl. i z dnia 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22, niepubl.). Rzecz bowiem w tym, że bez postanowień określających sposób wyznaczenia kursu miarodajnego dla przeliczenia złotych na franki szwajcarskie i na odwrót (bez uzupełnienia związanej z tym luki), klauzule przewidujące indeksację (ucieleśniające też ryzyko walutowe), w ogóle nie mogą wywrzeć skutku (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18 i z dnia 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22). Właśnie dlatego w orzecznictwie Sądu Najwyższego zwraca się uwagę na ścisłe powiązanie klauzuli

ryzyka walutowego i klauzuli spreadowej (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18, OSP 2021, z. 2, poz. 7, z dnia 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22, z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22, z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22, niepubl., z dnia 24 czerwca 2022 r., II CSKP 10/22, niepubl., z dnia 28 października 2022 r., II CSKP 902/22 i II CSKP 910/22, niepubl., z dnia 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22, z dnia 26 stycznia 2023 r., II CSKP 722/22, z dnia 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22, z dnia 8 marca 2023 r., II CSKP 1095/22, z dnia 12 kwietnia 2023 r., II CSKP 1531/22, z dnia 18 kwietnia 2023 r., II CSKP 1511/22 i z dnia 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22).

Argumenty przytoczone przez pozwanego nie przekonują do potrzeby formułowania dodatkowych wypowiedzi w tym względzie. Nie przekonują również do powagi zagadnienia, które dotyczy tego, czy lukę po wadliwej klauzuli indeksacyjnej może wypełnić postanowienie umowy określające kwotę kredytu wyrażoną w walucie waloryzacji, wpisaną wprost w umowie – i znaną stronom – jako odpowiadającą kwocie kredytu wyrażonej w złotych polskich i wyrażającą wysokość zobowiązania kredytobiorcy do spłaty na dzień wskazany w umowie. Rzecz bowiem w tym, że wątpliwość ta zdaje się dotyczyć postanowienia [...] umowy zawartej w dniu [...], przewidującego, iż kwota kredytu wyrażona w walucie waloryzacji na koniec [...] według kursu kupna waluty z tabeli kursowej Banku wynosi [...] CHF i zastrzegającego, że tak określona kwota ma charakter informacyjny i nie stanowi zobowiązania Banku, zaś wartość kredytu wyrażona w walucie obcej w dniu uruchomienia może być różna od podanej. Nie powinno budzić wątpliwości, że wykorzystanie takiego postanowienia jako określającego wiążąco zobowiązanie stron byłoby równoznaczne ze zmianą przez sąd jego charakteru z nienormatywnego (informacyjnego) na normatywne (wiążące), a tym samym z wypełnieniem przez sąd luki w umowie i to tylko częściowym, gdyż nadal otwartą pozostawałaby kwestia określenia kursu właściwego dla przeliczenia spłat dokonywanych w złotych polskich na walutę waloryzacji. Tymczasem z orzecnictwa Sądu Najwyższego, uwzględniającego judykaturę Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, wynika jasno, jakie przesłanki muszą być spełnione, aby niedozwolone postanowienie umowne mogło zostać zastąpione innym. W szczególności w uzasadnieniu uchwały składu siedmiu sędziów Sądu

Najwyższego - zasada prawna - z dnia 7 maja 2021 r., III CZP 6/21 (OSNC 2021, Nr 9, poz. 56) wskazano, że zastąpienie takie wchodzi w rachubę tylko wtedy, gdy (koniunkcja przesłanek):

1) po wyłączeniu klauzuli abuzywnej umowa nie może obowiązywać, o czym decyduje obiektywne podejście w świetle prawa krajowego, a zatem wola jednej ze stron, w tym konsumenta, nie ma w tym zakresie rozstrzygającego znaczenia (por. też wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 15 marca 2012 r., C-453/10, Jana Pereničova, pkt 33-34, z dnia 14 marca 2019 r., C-118/17, Zsuzsanna Dunai, pkt 40, 51, z dnia 26 marca 2019 r., C-70/17 i C-179, Abanca Corporación Bancaria, pkt 57, z dnia 3 października 2019 r., C-260/18, Kamil Dziubak, pkt 39-41, z dnia 29 kwietnia 2021 r., C-19/20, I.W. i R.W., pkt 83, 89, z dnia 2 września 2021 r., C-932/19, OTP Jelzálogbank i in., pkt 49-50, z dnia 8 września 2022 r., C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 74 oraz z dnia 8 września 2022 r., w połączonych sprawach C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 67, 74);

2) całkowity upadek umowy naraża konsumenta na „szczególnie niekorzystne konsekwencje”, w świetle okoliczności istniejących lub możliwych do przewidzenia w czasie sporu (por. też wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 3 października 2019 r., C-260/18, Kamil Dziubak, pkt 51 oraz z dnia 8 września 2022 r., C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 67), z uwzględnieniem rzeczywistych i bieżących interesów konsumenta i z zastrzeżeniem, że „do celów tej oceny decydująca jest wola wyrażona przez konsumenta w tym względzie” (por. też wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 3 października 2019 r., C-260/18, Kamil Dziubak, pkt 55-56, z dnia 2 września 2021 r., C-932/19, OTP Jelzálogbank i in., pkt 48 oraz z dnia 8 września 2022 r., C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 74, z dnia 16 marca 2023 r., C-6/22, M.B. i in., pkt 43-45, teza; por. też postanowienie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 17 listopada 2021 r., C-655/20, Marc Gómez del Moral Guasch przeciwko Bankia SA, pkt 48-52; por. też wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 marca 2023 r., II CSKP 617/22, niepubl.); przy czym z orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej wynika też, że jeżeli sąd poinformował konsumenta w sposób obiektywny i wyczerpujący o skutkach prawnych oraz szczególnie szkodliwych skutkach ekonomicznych, jakie może mieć

dla niego unieważnienie umowy, sąd ten nie może, po uwzględnieniu jego woli stwierdzenia nieważności umowy, sprzeciwić się zrzeczeniu się przez niego ochrony przyznanej im przez dyrektywę 93/13 (por. wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 8 września 2022 r., w połączonych sprawach C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 78 w związku z pkt 74-75 i z dnia 16 marca 2023 r. w sprawie C-6/22, M.B.,U.B.,M.B. przeciwko X S.A. (M.B. i in.), pkt 43, teza); *in casu* zaś Sąd Okręgowy zwrócił uwagę, że powodowie, reprezentowani przez profesjonalnego pełnomocnika, domagali się uznania nieważności umowy (por. s. 38 uzasadnienia zaskarżonego wyroku);

3) istnieje przepis dyspozytywny albo przepis „mający zastosowanie, gdy strony danej umowy wyrażą na to zgodę”, który mógłby zastąpić wyłączone niedozwolone postanowienie umowne, umożliwiając utrzymanie umowy (z korzyścią dla konsumenta); jeżeli niedozwolone postanowienie umowne odzwierciedlało obowiązujący przepis ustawowy mający zastosowanie w przypadku porozumienia stron, w rachubę wchodzi także zastąpienie niedozwolonego postanowienia „tym stanowiącym punkt odniesienia przepisem ustawowym w nowym brzmieniu przyjętym już po zawarciu umowy” (por. np. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 26 marca 2019 r., C-70/17 i C-179/17 Abanca Corporación Bancaria, pkt 59-64 i teza); przy czym w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej wyjaśniono, że art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 stoi na przeszkodzie wypełnieniu luk w umowie, spowodowanych usunięciem z niej nieuczciwych warunków, które się w niej znajdowały, wyłącznie na podstawie przepisów krajowych o charakterze ogólnym, przewidujących, iż skutki wyrażone w treści czynności prawnej są uzupełniane w szczególności przez skutki wynikające z zasad słuszności lub ustalonych zwyczajów, które nie stanowią przepisów dyspozytywnych lub przepisów mających zastosowanie, jeżeli strony umowy wyrażą na to zgodę (por. wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 3 października 2019 r., C-260/18, Kamil Dziubak, pkt 62 oraz pkt 3 sentencji, z dnia 8 września 2022 r., C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 77, z dnia 12 stycznia 2023 r., C-395/21, D.V., pkt 63, 65 i z dnia 16 marca 2023 r., C-6/22, M.B. i in., pkt 56).

Z tych względów, na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c., Sąd Najwyższy postanowił, jak w sentencji.

(K.L.)

[ms]